

ПИТАННЯ ТЕОРІЇ

УДК 347.122:(007.:004)

DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v049.2023.1>

Харитонова Олена Іванівна,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-9681-9605

Харитонов Євген Олегович,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0001-5521-0839

ЦИФРОВА ЛЮДИНА, ЦИФРОВА ОСОБА ТА ЦИФРОВА ОСОБИСТІТЬ: ДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ

Актуальність дослідження. Віртуальна реальність, буквально увірвавшись у життя практично кожної людини з початком Ковід-19, збільшила число осіб, що стали активними учасниками соціальних мереж. Так, зокрема, усього лише за рік карантину українська аудиторія соцмереж збільшилась на 7 мільйонів користувачів – з 19 мільйонів на початку 2020 року до 26 мільйонів у 2021 році. Такі дані дослідження компанії GlobalLogic, проведеного на базі відкритих даних[1]. Але і після карантину, число їх не зменшується, а продовжує зростати, при цьому відбувається поступове переміщення професійної діяльності, комунікацій та розвитку особистості у віртуальний, паралельний світ. І відповідно, все більшу роль у житті сучасної людини починають грати соціально-мережеві комунікації, зокрема соціальні мережі, формуючи її оновлену особистість у цьому світі. Паралельне існування у мережі за допомогою електронного аватару дозволяє людині створити свого електронного двійника, наділивши його тими рисами, які він вважає для себе привабливими, такими, що можуть підвищити його соціальний рейтинг у віртуальному, а відтак і у фізичному середовищі. Отже, виникає питання визначення правової природи цифрової людини, цифрової особистості, її зв'язку з реальною особою, а також співвідношення її з категорією цифрової особи, оскільки досить часто розуміються як тотожні у віртуальному просторі.

Метою статті є визначення поняття та встановлення співвідношення понять «цифрова людина», «цифрова особа» і «цифрова особистість», визначення правової природи зазначених категорій.

Стан наукової розробленості проблеми. Проблеми визначення поняття, правової природи штучного інтелекту, метавсесвіту, віртуальної реальності як середовища існування цифрової особи і цифрової особистості, і, відповідно правового статусу цифрової людини, цифрової особистості і цифрової особи все частіше привертають увагу науковців-правників. Так, питання штучного інтелекту, віртуальної реальності і метавсесвіту активно досліджують О.А. Баранов [2, 3, 4, 5, 6, 7],

К.І. Беляков [8], О.В. Костенко [9, 10], а проблеми, пов'язані з категорією «цифрова людина», «цифрова особа» стали об'єктом дослідження О.Е. Радутного [11, 12, 13, 14, 15], Ю. Разметаєвої [16], О.П. Дзьобаня [17], К.С. Гончаренко [18] та ін.

Основний зміст. Віртуальна реальність передбачає існування кібернетичного простору, взаємодія з яким означає повну ізоляцію від зовнішнього світу, шляхом занурення у ілюзорний світ, створений комп'ютером або іншими технічними засобами. Віртуальність – це властивість ідеального об'єкту, яка означає створення за допомогою комп'ютерних технологій імітації об'єктивної реальності або відображення світу, придуманого автором. Цей простір у науковій літературі отримав назву метавсесвіту [9, 10] і стає все більш глобальним,

всеохоплюючим явищем. Проблема полягає в тому, що сутність тривимірних метавесвітів є такою, що користувач вірить, що фізично перебуває у певному місці, що рухи його тіла відбуваються у тривимірному середовищі. Саме цим пояснюється, чому реакції психіки можуть виявитися сильнішими в таких віртуальних світах, а також чому метавесвіт викликає такий же нервовий і психічний відгук як і в реальному світі [19].

Віртуальна реальність має специфічні особливості: 1) взаємодія у кіберпросторі здійснюється на інформаційно-психічному рівні; 2) обмеження звукових та зорових складових при спілкуванні, та переважання вербальних контактів над іншими, позбавляє співрозмовників повноцінного сприйняття одним одного; 3) при віртуальному спілкуванні, у більшості випадків відсутня невербальна взаємодія. Графічне вираження думок, емоцій і почуттів учасників віртуального спілкування посилює сприйняття тексту; 4) інформаційні лакуни, що виникають при контакт у кіберпросторі заповнюються ілюзіями співрозмовників, в результаті чого психологічні портрети віртуальних знайомих наділяється бажаними для користувача рисами; 5) у кіберпросторі виникає ілюзія повної безпеки, а анонімність і можливість у будь-який момент перервати контакт, створюють відчуття повного контролю над процесом спілкування. Це робить людей більш відвертими, демонструючи вразливі місця їх психіки; 6) у інтернеті спілкування, нерідко спирається на базові інстинкти, великий обсяг інформації засвоюється фрагментарно, а відсутність логічних зв'язків робить інформацію легко поглинаємою, такою, що засновується більше на емоціях, ніж на аналізі. Таким чином свідомість людини в кіберпросторі є більш уразливою та відкритою для маніпулювання; 7) нервова система людини не в змозі витримати інтенсивний тривалий процес обробки і осмислення інформації та через певний час включається захисна функція психіки – гальмівна реакція у вигляді гіпнотичного стану, коли рівень сприйняття і переробки інформації різко знижується, однак відбувається посилення процесів її фіксації; 8) особливості віртуального середовища (анонімність (нік), моделювання множин «Я» (трансформація статі, віку, соціального статусу та ін.) уявна безпека кіберпростору (свобода висловлювань, вираження думок, емоцій і почуттів), персональний контроль (можливість у будь-який момент перервати контакт) і наявність інтерактивних додатків. дозволяють досить швидко подолати заборони при обговоренні ряду тем, детабування яких при

спілкуванні в реальному житті буває ускладнено або взагалі неможливо, що створює між співрозмовниками атмосферу довіри та розуміння [20].

Дослідники наголошують на тому, що існування віртуальної реальності, все більша залученість людини до процесів, що у ній відбуваються, спричиняє певний «зсув» звичних кордонів, за якого йдеться про питання допустимого ступеня втручання до природного, стирання меж між фізичною, цифровою та біологічною сферами [16, с. 132]. На сучасному етапі тотального упровадження цифрових технологій змінюється не тільки те що робить людина, але й те, ким вона є і в кого перевтілюється. Цифрові трансформації у соціумі здійснюють багатоплановий вплив на людину і позначаються на всіх сферах її життєдіяльності: на недоторканності особистого життя і формах власності, на зміні характеру поведінки споживачів, на кількості часу, присвячуваного роботі, відпочинку й сім'ї, на принципах розвитку кар'єри та методах удосконалення навичок. Цифрова людина може змінювати свої корпоративні зв'язки, не будучи до них жорстко прив'язаною; вона може і здатна дуже гнучко вибудовувати стосунки з іншими людьми, долучатися до різних соціальних спільнот і різних культурних традицій. Цифрова людина менше обтяжена сформованими та історично обумовленими стереотипами, вона володіє більш мобільними реакціями і здатністю маніпулювати будь-якими пластами інформації, вона набуває нової абстрактної форми свого існування [17, с. 293].

Людина у цьому віртуальному просторі може перебувати за допомогою так званих електронних (віртуальних, цифрових) особистостей і аватарів.

Питання «віртуальної особистості» і «віртуальної особи» сьогодні є надзвичайно актуальним. У юридичній літературі останнім часом дослідники наголошують на тому, що поява віртуальної ідентичності в кіберпросторі є однією з основних проблем віртуального середовища Інтернету. Свобода ідентичності, анонімність, безвідповідальність, автентичність та ідентифікація в кіберпросторі є одними з правових проблем, які розглядаються як виклики віртуальної ідентичності [21].

Що ж це таке?

Цифрова ідентичність розуміється як інтернет-ідентичність людини, групи людей, організації та цифрове уявлення про набір їх унікальних якостей як мережевого суб'єкта. Цифрову ідентичність можна представити як набір електронних записів по цифровому сліду, що зберігає сукупність інформації про відвідання та дії користувача під час

перебування в мережі. Людина залишає свій відбиток в інформаційному полі, наприклад, електронні листи, записи та фотографії в соціальних мережах продовжують своє існування. У світі цифрової ідентичності людину визначає контент, який розміщений нею в Інтернеті через форуми, блоги та соціальні мережі. Інформація, яка накопичується там, складає великі бази особистих даних, а також поведінкові, непрямі відомості про користувачів, за якими також можна встановити реальну людину.

Що стосується терміну «цифрова особа», «електронна особа», він має дещо інший зміст.

Зокрема, про «електронну особу» йдеться в Резолюції від 16 лютого 2017 року Європейського парламенту з питань цивільно-правових норм про робототехніку (European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103 (INL) [22]) Пунктом 59 п/п f Резолюції пропонується створення особливого правового статусу роботів у довгостроковій перспективі у такий спосіб, щоб, принаймні, за найбільш складними автономними роботами був закріпленний статус електронних осіб, відповідальних за відшкодування будь-яких збитків, які вони можуть заподіяти, та, можливо, застосування електронної особи у випадках, коли роботи ухвалюють самостійні рішення чи іншим чином незалежно взаємодіють з третіми сторонами. В цілому Резолюція має на меті врегулювати правове становище роботів у людському суспільстві, для чого пропонується: створити спеціальне Європейське агентство з робототехніки і штучного інтелекту; дати нормативне визначення «розумному автономному роботу»; розробити систему реєстрації найбільш просунутих роботів разом із системою їх класифікації; зобов'язати розробників роботів надавати гарантії відсутності ризику отримання травм або шкоди від роботів; розробити нову структуру звітів для компаній, які потребують роботів, про вплив робототехніки і штучного інтелекту на економічні результати компаній.

Крім цього, оскільки на момент прийняття не існувало правових положень у сфері інтелектуальної власності щодо творів, які можуть бути створені комп'ютерами або роботами, Резолюція закликала спеціальну Комісію з цивільно-правових норм у сфері робототехніки розробити для таких творів критерії поняття «продукту власної інтелектуальної діяльності» [23].

З приводу наділення роботів правами і обов'язками розгорнулася досить жвава дискусія [24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31].

Як бачимо, тут йдеться про «електронну особу», під якою розуміється робот із високорозвиненим інтелектом, здатний приймати самостійні рішення і незалежно від розробника взаємодіяти з іншими особами. Звертає на себе увагу застосування терміну «особа», який апіорі відносить це явище до категорії «суб'єктів».

Безумовно, ця категорія також потребує детального дослідження, оскільки прояви штучного інтелекту стають дедалі все більш різноманітними і все більше долученими до сфери суспільних відносин, поки що у якості об'єктів. І такі дослідження вже відбуваються, зокрема, у сфері цивільного процесу. Так, О. Кармаза та О. Грабовська зазначають, що робот зі штучним інтелектом в Україні не є суб'єктом процесуальних правовідносин чи суб'єктом інших правовідносин, але «електронна особа (особистість)» може набути такого правового статусу за умови, що будуть дотримані загальні принципи використання штучного інтелекту (принципи поваги до основних прав і свобод людини, недискримінації, якості та безпеки, прозорості, неупередженості, справедливості, контролю з боку людини тощо), а межі, порядок та способи її діяльності визначатимуться законом. При цьому норми права в частині використання штучного інтелекту повинні відповідати принципу юридичної визначеності та принципу верховенства права. Авторам видається доцільним розширити коло суб'єктів процесуальних правовідносин та надати право здійснювати правосуддя у цивільних справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) електронній особі-судді, а в нотаріальному процесі – здійснювати нотаріальні процесуальні дії електронній особі – нотаріусу (наприклад, щодо засвідчення достовірності копій (фотокопій) документів і витягів з них тощо) [32, с. 5].

Не загострюючи тут увагу на доцільності і виправданості наділення штучного інтелекту статусом електронної особи-судді і електронної особи-нотаріуса, оскільки йдеться, очевидно, про технічні дії за допомогою штучного інтелекту, зазначимо, що ми не можемо наразі ототожнювати роботів, штучний інтелект у правовому статусі з людиною.

Концепція правосуб'єктності робота (як потенційного суб'єкта права) є абсолютно новою, відповідно, в першу чергу, необхідно зрозуміти, чи підпадає такий суб'єкт під існуючу класифікацію чи буде абсолютно новим видом суб'єктів. О.А. Баранов, зокрема, обґрунтовує необхідність визнання роботів зі штучним інтелектом

суб'єктами суспільних відносин – «еквівалентами фізичної особи» [33]. Роботи в цьому випадку розглядаються як людиноподібні суб'єкти, які здійснюють людиноподібні дії в процесі відносин з традиційними суб'єктами.

Не погоджуючись з концепцією «еквівалента фізичної особи», цю проблему, на нашу думку, можна вирішити за допомогою конструкції юридичної особи, яка ґрунтується на концепції *Persona Ficta* та довгий час вважалася штучною конструкцією. В цьому випадку можна не брати до уваги такі фактори, як наявність або відсутність у робота внутрішньої волі, самосвідомості та інших подібних якостей, які притаманні людині [34].

Тому, очевидно, на даному етапі можливо, слід визнати роботів зі штучним інтелектом («електронних осіб») кваліфікованою особою. При цьому пропонуємо включити до переліку видів правосуб'єктності юридичної особи також «кіберздатність», під якою мається на увазі здатність бути активним учасником відносин у ІТ-сфері (укладати договори як користувач, бути учасником соціальних мереж, брати участь в інтерактивних акціях тощо). Кіберздатність може реалізовуватися за допомогою не лише правочинів, а й юридичних вчинків.

Крім цього, ми стоїмо на порозі появи симбіозу людини з машиною, коли людина та комп'ютер співіснують сумісно, коли машинному інтелекту відводиться істотна роль у розширенні та інтенсифікації розуму людини, тобто, появи так званої постлюдини, кіборгу. У науковій літературі це також позначається категорією «цифрова людина».

Так, зокрема, зазначається, що сучасна еволюція *Homo sapiens* у цифрову людину є у своїй переважній більшості штучною та відбувається у декількох основних напрямках, зокрема: 1) біоінженерія (втручання в організм людини на клітинному та атомному рівнях; розробка гібридних нанороботів на основі синтетичних білків; імплантація реконструйованої ДНК; вирощування органів на замовлення або їх 3D-друк тощо); 2) створення живої істоти, що поєднує органіку з неорганікою, або формування кібернетичного організму (кіборга) – біологічного організму, який містить механічні та (або) електронні компоненти – за двома піднапрямками, зокрема, а) відновлення органу або його функцій (кардіостимулятори, серцеві клапани, кохлеарні імплантати для оновлення слуху, *iBrain Neurointerface* для тонкого моторного контролю, штучна рука і *LIMB Pulse*, колінний протез *RheoKnee*, протез сітківки ока *Retina Implant* у вигляді мікрочіпу, окуляри *EnChroma* для сприйняття кольорів тощо) та б)

доповнення існуючих натуральних можливостей новими більш ефективними штучними (пам'ять без проґалин, GPS навігація, кохлеарні імплантати для виведення слуху на новий рівень, імплант у сітківку ока, який дозволяє сприймати сигнали в іншому спектрі тощо); 3) створення неорганічної форми життя (копіювання або повне перенесення свідомості, інтелекту та особистості людини в цифровий або інший носій; сканування мозку людини та його відновлення у вигляді електронної копії, набуття цифрового безсмертя з можливістю передачі ідентичності людини до «хмари» цифрового сервера або шляхом розпорошення у мережі за технологією блокчейн) [35, с. 37].

Як бачимо, цифрова людина не є штучним інтелектом, це людина, причому перші два її типи за наведеною класифікацією не втрачають ознак суб'єкта права як особи фізичної, людини, бо не змінюють її ні фізичну, ані юридичну природу.

Третій вид, тобто, створення неорганічної форми життя (копіювання або повне перенесення свідомості, інтелекту та особистості людини в цифровий або інший носій; сканування мозку людини та його відновлення у вигляді електронної копії, набуття цифрового безсмертя з можливістю передачі ідентичності людини до «хмари» цифрового сервера або шляхом розпорошення у мережі за технологією блокчейн, повністю змінює сутність людини, перетворюючи її на аналог штучного інтелекту. В даному разі фізична особа зникає, а на її місце (оскільки ми маємо справу зі смертю фізичної особи, втратою нею таким чином тілесності) йдеться про виникнення певної сукупності інформації, цифрових даних, які ми можемо визнати цифровою ідентичністю (особистістю) з відповідним правовим статусом об'єкта права. За життя особи, якщо не відбулося втрати тілесності, ці дані належать самій людині, після її смерті – правонаступникам. Наразі, на цьому етапі розвитку технологій це виглядає саме так. І тому в такому випадку ми маємо справу з тим, що після смерті фізичної особи, з одного боку, залишається ціла низка об'єктів, пов'язаних з її особистістю: особисті папери, фото, відео, аудіо та інші форми відображення особистості, пам'ять про померлого в окремих осіб та суспільства в цілому; з іншого боку, у певного кола суб'єктів, зокрема у близьких родичів померлого, виникає інтерес щодо зберігання, відтворення та використання таких об'єктів. захист особистих немайнових прав, які ніби «переживають» свої носії та продовжують існування після їх смерті, стосується як окремих особистих немайнових прав (наприклад, які виникають у сфері інтелекту-

альної діяльності, медичних відносин), так і загальних (приміром, які забезпечують індивідуалізацію, соціальний статус фізичної особи). Тому вважаємо, що поряд із посттанативними правами як окремими особистими права слід виділити ширше за своїм змістом поняття – посттанативний захист, тобто як цивільноправовий захист особистісної сфери фізичної особи після її смерті, який би стосувався як загальних, приміром, прав на честь та репутацію, особисті папери, індивідуальність, так і окремих особистих немайнових прав, наприклад, у сфері інтелектуальної власності, медичних відносин, якщо це обумовлено природою останніх [36].

І тому поки що йдеться про цифрову смерть людини з відповідними правовими наслідками. Цифрова смерть – це смерть людини у цифровому світі, яка настає разом із біологічною. Всі її цифрові активи складають цифрову спадщину. І саме питання цифрової спадщини мають бути врегульовані у законодавстві. Так, зокрема, заповідати можна будь-який цифровий актив. Це передбачає стаття 1236 Цивільного кодексу України, за яким заповідач може самостійно визначати обсяг своєї цифрової спадщини. А от врегулювання питання цифрової спадщини за законом ще потребують опрацювання.

Таким чином, ми приходимо до необхідності розрізнення понять «електронна особа» та «електронна особистість», оскільки вони мають різне значення, з метою уникнення термінологічної плутанини у подальшому (для прикладу, ми не говоримо про юридичну особу (особистість), а лише про юридичну особу).

З метою встановлення співвідношення понять «цифрова особа» і «цифрова особистість» слід звернутися до тих характеристик, які склалися у теорії права, філософії тощо стосовно категорій «особа» і «особистість».

Так, зокрема, аналізуючи поняття «особа» Г. Кельзен зазначав, що традиційна теорія ототожнює поняття суб'єкта права з особою, де особа – це людина як суб'єкт прав та обов'язків. Але, оскільки не лише людина, а інші сутності, от як певні спільноти на кшталт об'єднань, акціонерних товариств, міських громад, держав, подаються як особи, поняття особи подається ще як «носій» прав та обов'язків, причому як носії можуть виступати не тільки люди, а також й інші сутності [37, с. 194-195]. Відповідно, коли йдеться про людину як носія таких прав і обов'язків, то це фізична особа, якщо про інші сутності – то це особи юридичні.

Отже, бути особою, за Кельзенем, це мати «правову персональність», означає мати правові

обов'язки та суб'єктивні права, власне, бути єдиним комплексом таких прав і обов'язків, персоніфікацією цієї єдності.

Особистість належить до іншої категорії і є тісно пов'язаною з людиною, фізичною особою.

Для філософів особистість – це унікальна духовно-тілесна цілісність людини як суб'єкта життєдіяльності із власним «Я». Така людина вільна і повністю відповідає за власні вчинки. Вона є автором свого життя, визначає його зміст, цілі, ідеали. Психологи визначають особистість як сукупність звичок і переваг, знання та досвід, психофізичних особливостей людини, повсякденну поведінку та взаємозв'язок із суспільством та природою [38]. У таке поняття «особистість» включають, таким чином, особливості людини, які є більш-менш стійкими і свідчать про індивідуальність людини, визначаючи його значимі для людей вчинки. Зазвичай це спрямованість його прагнень, унікальність досвіду, розвиненість здібностей, особливості характеру і темпераменту – все, що традиційно включають в структуру особистості. Це своєрідність психофізіологічної структури людини: його тип темпераменту, фізичні і психічні особливості, інтелект, особливості світогляду, життєвого досвіду і схильностей [39].

Таким чином, навіть побіжний аналіз категорій «особа» і «особистість» свідчить про відсутність підстав їх ототожнення.

Говорячи про «електронну особистість», ми пропонуємо вести мову про віртуальний, цифровий відбиток реальної людини, за допомогою якого вона існує у віртуальному просторі.

У літературі зазначається, що категорія «віртуальна особистість» в широкому сенсі, як і її англійський аналог «virtual identity», є багатозначною і має низку синонімів, значення яких перетинаються лише частково. Основні значення терміна віртуальна особистість такі: 1) ідентифікатор для входу в комп'ютерну систему (login, user name); 2) прізвище або псевдонім, що використовуються для ідентифікації користувача в електронному середовищі (user name, nickname); 3) абстрактна репрезентація особистості, яка використовується для її цивільної, правової та іншої соціальної ідентифікації (номер паспорта, особистий код, відбитки пальців, DNA); 4) комп'ютерна програма, що моделює розумну поведінку (robot, bot); 5) те саме, але в поєднанні з тілом (android, cyborg); 6) вигадана особа, яка створена людиною або групою людей, що породжує семіотичні артефакти і / або описувана ззовні (virtual character, virtual persona);

7) будь-яка особа, як вона сприймається або моделюється ким-небудь; іншими словами, образи чи іпостасі особистості як щось відмінне від її сутності (наприклад, «я» (ego) в його протиставленні «самості» (self)) [40, с. 40].

У науці навіть запропоновано класифікацію типів віртуальних особистостей: 1) віртуальна особистість може представляти реально існуючу людину і повністю або частково збігатися з реальною особистістю прототипу; 2) віртуальна особистість може бути людською особистістю частково або повністю сконструйованою користувачем і представляти одну з сторін його реальної або бажаної особистості, якою користувач в реальності не є, але якою хотів би бути; 3) віртуальна особистість може бути доповненням до реальної особистості, виступаючи в якості розширення її соціального аспекту в кіберпросторі; 4) віртуальна особистість може бути відтворенням особистості відомої людини, яка раніше існувала або ж взагалі представляти якусь вигадану особу, що не має відношення до реального світу; 5) віртуальна особистість може бути одиничною і множинною; 6) віртуальна особистість може створюватися однією людиною або групою користувачів. Всі типи віртуальних особистостей можуть не тільки репрезентувати своє «Я» в кіберпросторі, а й розвиватися в ньому; 7) віртуальні особистості можуть бути відкритими динамічними, якщо користувач/користувачі продовжують розвивати створену віртуальну особистість або ж закритими статичними, коли будь-яке втручання в існуючу віртуальну особистість неможливо через навмисне або випадкове переривання контакту з нею користувача; 8) віртуальна особистість може існувати автономно і незалежно від свого творця. При цьому не виключений перехід від статичного до динамічного стану в разі отримання доступу до акаунтів, що представляють віртуальну особистість як самого користувача – творця цифрової особистості, так і будь-якої особи, яка отримала до неї доступ і створює власну інтерпретацію цієї особистості; 9) віртуальна особистість здатна не тільки існувати у віртуальному просторі, але і взаємодіяти з реальними людьми, впливаючи на їх свідомість [41].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що з точки зору права цифрова особистість є особливим поєднанням імені, дати народження, місця проживання, електронної пошти та сторінок, представлених на цих сторінках записів, фото та відео та особистих соціальних зв'язків, біометричні данні. Все те, що може бути використано

для представлення особи в цифровому, віртуальному світі. Цей набір онлайн-дій та даних сприяє формуванню враження, яке ми справляємо на інших і з точки зору права є об'єктом. Частина даних – є об'єктом прав інтелектуальної власності, інше – частиною немайнових прав особи. Розвиток законодавства у сфері регулювання персональних даних свідчить про те, що відбувається перегляд концепції персональних даних у напрямку поширення на них режиму власності [42, с. 243].

Висновки. Дослідження категорій «цифрова людина», «цифрова особа» і «цифрова особистість» дає підстави для висновку про формування нових понять у сфері права, не тотожних одне одному. Так, слід розрізняти поняття «електронна особа» та «електронна особистість», оскільки вони мають різне значення. Електронна особа – це пристрої (роботи тощо) із високорозвиненим штучним інтелектом, здатні приймати самостійні рішення і незалежно від розробника взаємодіяти з іншими особами. Стосовно визначення його правової природи і місця у правовідносинах, пропонуємо визнати роботів зі штучним інтелектом («електронних осіб») квазі-юридичною особою. При цьому необхідним видається включення до переліку видів правосуб'єктності юридичної особи також «кіберздатність», під якою маєтись на увазі здатність бути активним учасником відносин у ІТ-сфері (укладати договори як користувач, бути учасником соціальних мереж, брати участь в інтерактивних акціях тощо). Кіберздатність може реалізовуватися за допомогою не лише правочинів, а й юридичних вчинків.

Цифрова особистість є особливим поєднанням імені, дати народження, місця проживання, електронної пошти та сторінок, представлених на цих сторінках записів, фото та відео та особистих соціальних зв'язків, біометричні данні. Все те, що може бути використано для представлення особи в цифровому, віртуальному світі. Тобто це певна сукупність інформації, цифрових даних, яка є цифровою ідентичністю (особистістю) з відповідним правовим статусом об'єкта права. За життя особи, якщо не відбулося втрати тілесності, ці дані належать самій людині, після її смерті – правонаступникам у вигляді цифрової спадщини.

Цифрова людина є поняттям доволі суперечливим. З пропонувананих у літературі характеристик такої особи не впливає поява чогось абсолютно нового, оскільки Стівен Хокінг, наприклад, комунікуючи з зовнішнім світом лише за допомогою комп'ютера (починаючи з 2008 року, Хокінг

спілкувався, напружуючи щокую. Використовуючи технологію, яка могла виявити ці рухи на щочках, алгоритм машинного навчання перетворив їх у звук, поступово покращуючи та швидше перекладаючи, навчаючись на моделі мовлення Хокінга) [43], не переставав бути людиною, звичайним суб'єктом права. Створення неорганічної форми життя (копіювання або повне перенесення свідомості, інтелекту та особистості людини в цифровий або інший носій; сканування мозку людини та його відновлення у вигляді електронної копії, набуття цифрового безсмертя з можливістю передачі ідентичності людини до «хмари» цифрового сервера або шляхом розпорощення

у мережі за технологією блокчейн [44, с. 159], не міняє сутності того, що ми отримуємо внаслідок цього – тобто, певної сукупності інформації, цифрових даних, які ми можемо визнати цифровою ідентичністю (особистістю) з відповідним правовим статусом об'єкта права. За життя особи, якщо не відбулося втрати тілесності, ці дані належать самій людині, після її смерті – правонаступникам. Наразі, на цьому етапі розвитку технологій це виглядає саме так.

Зазначене не означає припинення наукових розвідок у цій доволі мінливій сфері, оскільки надалі можлива поява інших явищ, які становитимуть виклик наявній системі знань у різних сферах права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Залежність від соціальних мереж: коли віртуальне життя стає важливішим за реальне - Вечірній Київ (vechirniy.kyiv.ua)
2. Баранов О.А. 2022. Трансформація: соціальна & цифрова & правова: монографія. Т. 1. Порятуюнок цивілізації: економіка. Одеса: Видавничий дім "Гельветика", 2022. 272 с.
3. Баранов О.А. Визначення терміну «штучний інтелект». Інформація і право. № 1(44)/2023. С. 32-49.
4. Баранов О.А. Правові аспекти національних стратегій розвитку штучного інтелекту // Юридична Україна. – № 7. – 2019. – С. 21-38.
5. Баранов О. Віртуальність і правове регулювання. Публічне право. 2017. № 1. С. 210-218.
6. Баранов О.А. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання / ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні : збірник матеріалів II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.). – Львів : НУ «Львівська політехніка», 2017. 318 с. С. 18-42.
7. Баранов О.А. Інтернет речей: теоретико-методологічні основи правового регулювання. Т.1: Сфери застосування, ризики і бар'єри, проблеми правового регулювання: монографія / О.А. Баранов; НДІП НАПрН України – К.: Видавничий дім «АртЕк», 2018. – 344 с.
8. Беляков К.І. «Віртуальність» в контексті формування аксіоматики інформаційно-правових досліджень // Право та державне управління. Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2011. №4. С. 32-37.
9. Костенко О.В., Маньгора В.В. Метавсесвіт: правові перспективи регулювання застосування аватарів та штучного інтелекту. Юридичний науковий електронний журнал. № 2/2022. С. 102-105.
10. Костенко О.В. Електронна юрисдикція, метавсесвіт, штучний інтелект, цифрова особистість, цифровий аватар, нейронні мережі: теорія, практика, перспективи. Наукові інновації та передові технології (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 2022. № 2(4). С. 54–78. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-2\(4\)-54-78](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-2(4)-54-78).
11. Радутний О.Е. Цифрова людина з точки зору загальної та інформаційної безпеки: філософський та кримінально-правовий аспект. Інформація і право. № 2(25)/2018. С. 158-171.
12. Радутний О.Е. Кваліфікуючі ознаки, пов'язані з досягненнями наукового прогресу (біоінженерія, штучний інтелект, неорганічна та змішана форма життя): матер. Всеукр. наук.- практ. конф. Актуальні проблеми кримінального права, кримінології та кримінальновиконавчого права, м. Дніпро, 25 трав. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 214 с. С. 41-43.
13. Радутний О.Е. Розвиток кримінально-правової доктрини у напрямку визнання штучного інтелекту та цифрової людини суб'єктом правовідносин та суб'єктом злочину: матер. міжнарод. наук.-практ. кругл. столу Ефективність кримінального законодавства: доктринальні, законотворчі та правозастосовні проблеми її забезпечення, м. Харків, 17 трав. 2019 р. / укладачі: Л.М. Демидова, К.А. Новікова, Н.В. Шульженко. Харків: Константа, 2019. 324 с. С. 202-213.
14. Радутний О.Е. Право та окремі аспекти світу атомів і бітів (робототехніка, штучний інтелект, цифрова людина: збірник наук. праць Питання боротьби зі злочинністю / ред. Б.М. Головін та ін. Харків: Право, 2021. Вип. 41. 216 с. С. 13-29.
15. Радутний О.Е. Правові аспекти феномену цифрової людини в кібернетичному та іншому просторі: збірник тез наукових доповідей науково-практичного семінару Забезпечення кібербезпеки: правові та технічні аспекти, м. Харків, 8 лист. 2018 р. Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. С. Жуковського "ХАІ", 2018. 112 с. С. 57-63.
16. Разметаєва Ю. Право у технологічному світі: ключові точки змін. Філософія права і загальна теорія права: наук. журнал / редкол.: С. Максимов та ін. Харків: Право, 2019. № 1. С. 130-145.
17. Дзьобань О.П. Цифрова людина як філософська проблема. Інформація і право. № 2(37)/2021. С. 9-19
18. Гончаренко К.С. Цифрова людина: фантазм втрати ідентичності. Філософські обрії. 2019. № 42. С. 137-140.
19. Полная аналитика в реальном времени. URL: <https://news.myseldon.com/ru/news/index/264050730>
20. Бугайова Н.М. Трансформація особистості в епоху цифрових технологій. URL: <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm&ogbl#inbox/FFNDWMGfzFjXPzwwqddlcccSTmbgKtsx?projector=1&messagePartId=0.1>
21. Орешич, В. (2023). Феномен віртуальної (цифрової) особистості у розумінні цивільного права. Науковий збірник «InterConf», (144), С. 293. (293–296.) Отримано з <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2522>

22. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103 (INL)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html
23. Коваль М. Електронна особистість: навіщо ЄС обговорює права роботів | Європейська правда (euointegration.com.ua)
24. Кулинич В. Цифрова особистість: чи можуть роботи бути наділені правами? URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/cifrova-osobistist-chi-mozhut-roboti-buti-nadileni-pravami.html>
25. Бежевець А.М. Правовий статус роботів: проблеми та перспективи визначення. Інформація і право. 2019. № 1(28). С. 61-67. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/9_11.pdf
26. Баранов О.А. Ідентифікація робота з штучним інтелектом як суб'єкта права. Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 29 лист. 2018 р.). Київ: Вид-во «Політехніка», 2018. С. 8-12.
27. Харитонов С.О., Харитонova О.І. До проблеми цивільної правосуб'єктності роботів: матеріали наук.-практ. конф. Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження, м. Київ, 29 листопада 2018 р., НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського» / упоряд. В.М. Фурашев, С.О. Дорогих. Київ: Вид-во «Політехніка», 2018. С. 42-46.
28. Марценко Н., Кучарська Х. Перспективи визнання нових суб'єктів цивільних прав (правовідносин). Актуальні проблеми правознавства. 3 (23)/2020. С. 146-152.
29. Радутний О. Artificial intelligence (штучний інтелект) як суб'єкт правовідносин в галузі кримінального права. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Політика у сфері боротьби із злочинністю» з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового юридичного інституту. Івано-Франківськ, 2017. С. 200-206.
30. Суб'єктність штучного інтелекту у кримінальному праві. Право України. 2018. № 1. С. 123-136.
31. Радутний О. Додаткові аргументи щодо правосуб'єктності штучного інтелекту, у Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження: Матеріали другої наук.-практ. конф., 29 листопада 2018, Київ (Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2018), С. 46–50.
32. Кармаза О., Грабовська О. Електронна особа (особистість) як суб'єкт правовідносин у цивільно-процесуальному процесі. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 2. С. 5-10.
33. Баранов О.А. Інтернет речей (IoT): робот зі штучним інтелектом у правовідносинах. Юридична Україна. 2018. № 5-6. С. 75-95.
34. Каткова Т. Г. Закони про роботів: сучасний стан і перспективи розвитку. IT право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: матеріали наук.-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 року). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 58-64. URL: <http://aphd.ua/publication-345/>
35. Радутний О.Е. Правовий статус та характеристика цифрової людини. Інформація і право. № 4(39)/2021. С. 35-51.
36. Посикалюк О. О. Посттанативні особисті немайнові права фізичних осіб: порівняльно-правовий аспект / О. О. Посикалюк // Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць. Вип. 11, 2012 р. / Редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. – К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України, 2012. С. 202–205.
37. Кельзен Ганс. Чисте правознавство: 3 дод. Проблеми справедливості / пер. з нім. О. Мокровольського. К.: Юніверс, 2004. 496 с.
38. Що таке особистість. URL: <https://translations.com.ua/osobystist.html>
39. Особистість в психології. URL: http://psychologis.com.ua/lichnost_v_psihologii.htm
40. Огорокова В.В. Модель віртуальної людини доби постмодерну. «Філософія та політологія в контексті сучасної культури», 2018, Т.10. №1-2 (22). С. 40 С. 38-44.
41. Бугайова Н.М. Трансформація особистості в епоху цифрових технологій. URL: <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm&ogbl#inbox/FFNDWMGfzFjXPzwwqddcccSTmbgKtsx?projector=1&messagePartId=0.1>
42. Некіт К.Г. Право приватної власності в інформаційному суспільстві: теорія і практика: монографія. Одеса: Видавничий Дім «Гельветика», 2021. 554 с.
43. Стівен Хокінг: цікаві факти (7 маловідомих речей) □ FutureNow
44. Радутний О. Мінливість концепту суб'єкту правовідносин у мінливому світі штучного інтелекту та цифрової людини. Філософія права і загальна теорія права: наук. журнал / редкол.: С. Максимов та ін. Харків: Право, 2019. № 1. С.146-167.

Харитонova Олена Іванівна, Харитонов Євген Олегович

Цифрова людина, цифрова особа та цифрова особистість: до проблеми співвідношення

У статті розглядаються проблеми визначення правової природи цифрової людини, цифрової особистості, її зв'язку з реальною особою, а також співвідношення цих категорій. Встановлено особливості віртуальної реальності і її впливу на суспільні зв'язки у реальному світі. Дослідження категорій «цифрова людина», «цифрова особа» і «цифрова особистість» дозволило дійти висновку про необхідність розрізняти поняття «електронна особа» та «електронна особистість», оскільки вони мають різне значення. Визначено поняття електронної особи як пристроїв (роботів тощо) із високорозвиненим штучним інтелектом, здатних приймати самостійні рішення і незалежно від розробника взаємодіяти з іншими особами. Запропоновано визнати електронних осіб квазі-юридичною особою з включенням до переліку видів правосуб'єктності юридичної особи також «кіберздатність», під якою мається на увазі здатність бути активним учасником відносин у IT-сфері (укладати договори як користувач, бути учасником соціальних мереж, брати участь в інтерактивних акціях тощо). Кіберздатність може реалізовуватися за допомогою не лише правочинів, а й юридичних вчинків. Встановлено, що цифрова особистість є особливим поєднанням імені, дати народження, місця проживання, електронної пошти та сторінок, представлених на цих сторінках записів, фото та відео та особистих соціальних зв'язків, біометричні данні. Тобто усього, що може бути використано для представлення особи в цифровому, віртуальному світі. Тому під цифровою особистістю пропонується розуміти

певну сукупність інформації, цифрових даних, які є цифровою ідентичністю (особистістю) з відповідним правовим статусом об'єкта права.

Встановлено, що категорія «цифрова людина» є наразі штучним утворенням і в залежності від пропонуваніх її видів може бути визнана або цифровою особистістю (за життя фізичної особи), або цифровою спадщиною (після смерті фізичної особи).

Ключові слова: цифрова особа, цифрова особистість, цифрова людина, цифрова спадщина, віртуальна реальність, квазі-юридична особа, кіберздатність.

Kharytonova Olena, Kharytonov Yevhen

Digital human, digital person and digital personality: to the problem of correlation

The article examines issues of determining the legal nature of a digital person, a digital personality, its connection with a real person, as well as the relationship between these categories. Features of virtual reality and its influence on social relations in the real world are established. The study of the categories “digital human”, “digital person” and “digital personality” made it possible to come to the conclusion that it is necessary to distinguish between the concepts of “electronic person” and “electronic personality”, since they have different meanings. The concept of an electronic person is defined as devices (robots, etc.) with highly developed artificial intelligence, capable of making independent decisions and interacting with other persons independently of the developer. It is proposed to recognize electronic persons as a quasi-legal entity with the inclusion in the list of types of legal personality of a legal entity as well as “cyber capacity”, which means the ability to be an active participant in relations in the IT sphere (conclude contracts as a user, be a member of social networks, participate in interactive actions, etc.). Cyber capacity can be realized with the help of not only deeds, but also legal acts. It is established that a digital personality is a special combination of name, date of birth, place of residence, e-mail and pages as well as of presented on these pages records, photos, videos, personal social connections, biometric data. That is, everything that can be used to represent a person in the digital, virtual world. Therefore, a digital personality is proposed to be understood as a certain collection of information, digital data, which is a digital identity (personality) with the corresponding legal status of the object of law.

It has been established that the category “digital person” is currently an artificial entity and, depending on its proposed types, can be recognized either as a digital personality (during the life of a natural person) or as a digital heritage (after the death of a natural person).

Key words: digital human, digital personality, digital person, digital heritage, virtual reality, quasi-legal entity, cyber capacity.